CZU:78.071.1(478)=135.1 https://doi.org/10.54481/intertext.2026.1.02

TRIPTIC ANIVERSAR: VASILE ZAGORSCHI – 100, PAVEL RIVILIS – 90 ȘI VITALIE VERHOLA – 80

Victoria MELNIC
https://orcid.org/0000-0003-1869-8278
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (Chișinău, Moldova)

Stidiul explorează interconexiunile creative și biografice între trei reprezentanți notorii ale școlii componistice din Republica Moldova — Vasile Zagorschi, Pavel Rivilis și Vitalie Verhola — ale căror aniversări (100, 90 și respectiv 80 de ani) sunt celebrate în 2026. Lucrarea este structurată ca un „triptic aniversar", avându-l pe Vasile Zagorschi drept axă centrală. V. Zagorschi se afirmă ca mentor și ghid spiritual ale mai multor generații de compozitori, reușind să integreze tradițiile culturale românești interbelice cu tehnicile moderne de compoziție.
Prima parte a tripticului examinează personalitatea lui Vasile Zagorschi ca promotor al unei „sinteze creativ controlate" și ca apărător al demnității comunității profesionale. A doua parte este dedicată lui Pavel Rivilis, a cărui relație cu V. Zagorschi a evoluat de la modelul „mentor–discipol" la o profundă înrudire intelectuală și spirituală, bazată pe interese estetice comune, principii etice și o prietenie de lungă durată. A treia parte dezvăluie darul liric al lui Vitalie Verhola, a cărui carieră a exemplificat o sinteză organică între academism, tradiții folclorice și tehnici moderne de compoziție — o evoluție întreruptă tragic de moartea sa prematură.
Cuvinte-cheie: *Vasile Zagorschi, Pavel Rivilis, Vitalie Verhola, școala de compoziție din Moldova, continuitate, mentorat, neoromantism, folclor și modernitate, aniversarea 2026.*

This study explores the creative and biographical interconnections among three prominent figures of the Moldovan school of composition—Vasile Zagorschi, Pavel Rivilis, and Vitalie Verhola—whose anniversaries (marking 100, 90, and 80 years, respectively) are celebrated in 2026. The work is structured as an "anniversary triptych," with Vasile Zagorschi serving as the central axis. Zagorschi distinguished himself as a mentor and spiritual guide to several generations of composers, successfully integrating interwar Romanian cultural traditions with modern compositional techniques. The first part of the triptych examines Vasile Zagorschi's persona as a proponent of a "creatively controlled synthesis" and a defender of the professional community's dignity. The second part is dedicated to Pavel Rivilis, whose relationship with Zagorschi evolved from a "mentor–disciple" dynamic into a profound intellectual and spiritual kinship rooted in shared aesthetic interests, ethical principles, and a long-standing friendship. The third part reveals the lyrical gift of Vitalie Verhola, whose career exemplified an organic synthesis of academic style, folk traditions, and modern compositional techniques—an evolution tragically cut short by his untimely death.
Keywords: *Vasile Zagorschi, Pavel Rivilis, Vitalie Verhola, Moldovan school of composition, continuity, mentorship, Neo-Romanticism, folklore and modernity, 2026 anniversary.*

Introducere

Anul 2026 nu reprezintă doar un reper cronologic în calendarul cultural al Republicii Moldova, ci se constituie într-un veritabil nod memetic și spiritual: celebrarea centenarului nașterii maestrului Vasile Zagorschi. În istoriografia muzicală, astfel de momente aniversare funcționează ca un pivot necesar, permițând nu doar omagierea unei figuri monumentale, ci și reevaluarea întregului ecosistem creativ care a gravitat în jurul său. În această constelație de destine, figurile lui Pavel Rivilis și Vitalie Verhola apar nu doar ca sateliți, ci ca prelungiri organice ale unei viziuni despre artă și demnitate profesională.

Ceea ce configurează unicitatea acestei triade transcede limitele convenționale ale relației pedagogice mentor-discipol. Există, în primul rând, o geografie comună a originilor, care adaugă o dimensiune simbolică studiului de față. Toți trei s-au născut în localități care astăzi, sub aspect teritorial, aparțin Ucrainei: Vasile Zagorschi în satul Caramahmed (regiunea Chilia), Pavel Rivilis în Kameneț-Podolsk și Vitalie Verhola în orașul Hrebinka (regiunea Poltava). Această descendență dintr-un spațiu de confluență, marcat de mutații geopolitice majore, pare să fi lăsat o amprentă de reziliență și o deschidere intrinsecă spre pluralism cultural, oferindu-le un punct de plecare comun în definirea propriei identități artistice în spațiul basarabean.

Totuși, mai profundă decât geografia fizică este geografia spirituală pe care Vasile Zagorschi a reușit să o edifice la Chișinău. Într-o epocă marcată de presiuni ideologice și de imperativul uniformizării, Zagorschi a redefinit conceptul de „școală componistică". Pentru el, școala nu a însemnat impunerea unei dogme stilistice sau cultivarea unor epigoni care să îi imite limbajul neoromantic, ci a reprezentat un fundament de integritate profesională.

Maestrul a înțeles că rolul pedagogului este acela de a crea un mediu de libertate intelectuală, un „laborator al spiritului" în care fiecare discipol să aibă curajul de a-și căuta propria voce. Astfel, Zagorschi a funcționat ca un pivot — o axă de stabilitate care a permis diversitatea. Prin poziția sa de autoritate morală și instituțională, el a acționat ca un scut discret pentru autenticitatea artistică, transformând tactul și diplomația în instrumente de protecție a vulnerabilității creatorului.

În acest context, studiul de față își propune să exploreze cum acest mediu fertil a permis maturizarea unei „colegialități fertile" cu Pavel Rivilis și cum a oferit cadrul pentru manifestarea potențialului lui Vitalie Verhola, a cărui dispariție prematură a lăsat o „notă suspendată" în istoria muzicii noastre. Unirea acestor trei portrete într-un studiu unitar nu este doar un act de restituire istorică, ci o celebrare a modului în care integritatea unui singur om poate genera un întreg univers de libertate creativă.

1. Vasile Zagorschi (1926-2003) este unul dintre reprezentanții de seamă ai acelei generații de muzicieni a căror identitate intelectuală a fost plămădită în climatul cultural al României interbelice, asigurând astfel un fundament solid și o punte de continuitate pentru dezvoltarea sa ulterioară. Printr-o viziune reflexivă, structurată și deschisă pluralismului estetic, el a consolidat evoluția școlii componistice autohtone, fiind o figură de referință în profesionalizarea și diversificarea culturii muzicale naționale.

Născut la 27 februarie 1926 în Caramahmed (regiunea Chilia), Zagorschi și-a început parcursul formativ la liceele din Chișinău și Râmnicu-Vâlcea. Această educație timpurie, ancorată în rigoarea și valorile intelectuale interbelice, i-a marcat

profund profilul spiritual, resimțindu-se ulterior ca o constantă discretă atât pe parcursul studiilor la Conservatorul de Stat din Chișinău, în clasa profesorului Leonid Gurov. Astfel, cât și pe parcursul întregii activități. El a reușit să integreze moștenirea sa culturală primară într-un context postbelic complex, în care tradiția românească și noile realități impuse de noul regim coexistau într-un echilibru foarte fragi

Creația sa se remarcă printr-o diversitate impresionantă de genuri și forme, dar și prin coerență stilistică: de la opusuri simfonice, balete și cantate, la lucrări corale, muzică de cameră, piese pentru diverse instrumente, romanțe și muzică de film. A fost autorul primului balet autohton (Zorile, 1960) și al unor lucrări simfonice de anvergură, precum *Simfonia nr. 2, Diafoniile, Simfonia-balet* sau *Sărbătoarea nocturnă a orașului liber*. În muzica de cameră, sonatele, cvartetele și suitele sale se disting prin expresivitate și rigoare formală.

Paralel cu activitatea componistică, Zagorschi a avut o carieră universitară prestigioasă, activând ca profesor de compoziție la Conservatorul din Chișinău începând cu anul 1956. A format mai multe generații de muzicologi și compozitori, afirmându-se ca un pedagog de excepție. Printre discipolii săi se numără figuri de prim-plan ale culturii muzicale naționale, precum Boris Dubosarschi, Ion Macovei, Vitalie Verhola, Gheorghe Mustea, Ghenadie Ciobanu, Marian Stârcea și Igor Iachimciuc. Zagorschi a refuzat modelul „școlii" ca uniformizare. Atent la individualitatea fiecărui student, a încurajat libertatea în alegerea metodelor de compoziție și a valorificat potențialul creativ al fiecăruia, orientându-i spre parcursuri artistice distincte și evitând uniformizarea stilistică. Toți discipolii săi au demonstart dezideratul transmis de Maestru: tehnica fără trăire, fără simțire și fără profunzime filosofică rămâne un simplu meșteșug.

Pe lângă activitatea de creator și pedagog, Zagorschi a fost și un remarcabil manager cultural, deținând funcții de conducere la instituții muzicale importante: director al Teatrului de Operă și Balet din Chișinău (1959–1962), vice-rector și șef de catedră la Conservator, președinte al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor timp de un sfert de secol (1964–1990). Între 1978 și 1990 a fost membru al Comitetului Executiv al Consiliului Muzical Internațional UNESCO.

Pentru activitatea sa prodigioasă a fost distins cu numeroase titluri și premii, inclusiv Premiul de Stat, titlul de Artist al Poporului și Ordinul Republicii

Stilul său se definește prin ceea ce el însuși numea „sinteză creativ controlată": o îmbinare subtilă între folclorism, simfonismul european și tehnicile componistice ale secolului XX — serialism, sonorism, aleatorism — integrate într-un limbaj personal, echilibrat și expresiv.

Lucrările sale denotă rafinament timbral și gândire arhitecturală solidă.

Situată în sfera neoromantismului, creația lui Zagorschi se distinge prin lirism intens și înclinație spre reflecție filosofică, abordând teme universale. Din această orientare derivă un limbaj muzical simfonizat, recognoscibil în majoritatea lucrărilor sale, indiferent de gen. Scriitura sa minuțios elaborată — în special în muzica de cameră — surprinde cu finețe mișcările interioare ale afectivității. Neoromantismul cultivat de compozitor nu reprezintă doar o opțiune estetică, ci și o formă de rezistență lirică în fața presiunilor ideologice ale epocii.

Zagorschi a fost un veritabil maestru al culorii timbrale, propunând soluții sonore originale, vizibile în *Rapsodia pentru vioară, două piane și percuție*, dar și în cantata *Cine scutură roua*. Lucrările sale păstrează o unitate interioară chiar și

atunci când explorează genuri și tehnici diferite, conturând imaginea unui compozitor permanent preocupat de căutare artistică și reînnoirea mijloacelor de expresie.

Privită în ansamblu, creația lui Vasile Zagorschi relevă o influență constantă a literaturii, poeziei și teatrului. Muzica sa instrumentală, adesea introspectivă, devine mai accesibilă prin fundamentul literar al unor compoziții și prin explicațiile oferite de autor. Această dimensiune se accentuează în perioada târzie, odată cu apariția *Simfoniei nr. 2,* a ciclului simfonic *Stanțe* și a unor lucrări camerale de profunzime meditativă. Atunci, compozitorul își exprimă liber reflecțiile asupra sensului existenței. Muzica evocă adâncimi subconștiente și stări fragile, sugerate chiar de titlurile secțiunilor din *Stanțe*. Astfel, creația târzie a lui Zagorschi poate fi privită ca un veritabil epilog al conștiinței sale artistice.

Activitatea multilateral și prodigioasă a maestrului Zagorschi a lăsat amprente adânci în cultura națională. Toți cei care l-au cunoscut îi vor purta respectul și pentru excepționalele calități umane – inteligența, sensibilitatea, tactul, rafinamentul și modestia care l-au caracterizat. A fost un intelectual autentic, discret și binevoitor, indiferent de funcțiile înalte sau distincțiile primite. Deși nu părea un spirit combativ, poziția sa de președinte al Uniunii Compozitorilor i-a oferit puterea de a deveni un scut discret pentru colegii săi. Într-o epocă marcată de presiuni ideologice și riscul represaliilor, el a reușit să le ofere protecție și sprijin, transformând diplomația și bunăvoința în armele sale cele mai eficiente. A manifestat mereu solidaritate și disponibilitate de a sprijini pe oricine se afla în dificultate, încercând să atenueze poverile și să păstreze intactă demnitatea comunității muzicale.

Este remarcabil faptul că déjà din prima perioadă a creaţiei compozitorul demonstrează o predispoziţie spre individualizare în abordarea diferitelor genuri ale muzicii. Dar şi mai surprinzător apare conţinutul lucrărilor, demonstrând orizontul larg al intereselor artistice ale tânărului (pe atunci) V.Zagorschi, tendinţa sa de a vedea şi a ilustra viaţa în cele mai diverse manifestări ale ei . Asemenea altor compozitori, V. Zagorschi a explorat diferite tehnici muzicale ce au marcat secolul XX.

Una dintre trăsăturile caracteristice ale creaţiei maestrului V.Zagorschi este căutarea artistică continuă. Compozitorul în permanenţă tinde spre a asimila şi a prezenta noi şi noi imagini, realizate prin mijloace noi de expresie. Palmaresul său componistic include opusuri ce reprezintă cele mai diverse genuri: simfonii, balete, cantate, compoziţii corale, muzică de film, lucrări simfonice şi camerale. Cunoscând lucrările sale, se face remarcată diversitatea şi individualitatea lor, însă la o audiere atentă a muzicii lui V. Zagorschi ni se descoperă o înrudire interioară a creaţiilor aparent diferite. Anume în unitatea trăsăturilor lor atât de variate, uneori chiar contradictorii, se conturează imaginea creativă a maestrului.

Moștenirea compozitorului V. Zagorschi cuprinde diferite domenii ale muzicii profesioniste, incluzând în fiecare din ele lucrări cu o scriitură individuală, cu o mişcare deosebită a gândului în căutarea celor mai reuşite mijloace de exprimare a sentimentelor lăuntrice. Personalitatea compozitorului, formată sub influinţa tradiţiilor clasice şi a multiplelor curente stilistice ce au abundat în muzica secolului al XX-lea, a extras intuitiv din ele ceea ce caracterizează doar viziunea autorului, ce corespunde doar lumii sale emotive şi cerinţelor profesioniste înalte.

V. Zagorschi a simţit pulsul vremii, iar creaţiile sale asemeni unui barometru sensibil au reflectat tendinţele şi estetica artei timpului. El a sintetizat în lucrările sale cuceririle în arhitectonică, conţinut şi limbaj muzical ale clasicilor, romanticilor şi ale contemporanilor, sintetizându-le cu trăsăturile moştenite din muzica populară. Anume într-o astfel de „sinteză creativ controlată" şi constă inovaţia majorităţii operelor muzicale ale secolului XX şi creaţiile semnate de maestrul Zagorschi nu sunt excepţie.

Trăsăturile stilistice și limbajul în majoritatea lucrărilor semnate de V. Zagorschi ne conduc, mai întâi de toate, spre sfera muzicii lirico-dramatice, spre neoromantism. La o trecere în revistă a operei lui V. Zagorschi se relevă foarte pregnant predispoziţia maestrului spre generalizarea filosofică, spre abordarea unor teme profunde ce au frământat conştiinţa artiştilor din diferite timpuri. De aici şi limbajul simfonizat pe care îl observăm în majoritatea lucrărilor sale aparţinând diferitelor genuri. Pentru Zagorschi, frumosul era o categorie etică, nu doar una estetică.

2. Compozitor moldovean de origine evreiască**, Pavel Rivilis** (1936–2014) se impune în peisajul muzical basarabean ca o personalitate artistică complexă, cu o operă vastă și profund articulată, în care se întâlnesc rigoarea formei, rafinamentul timbral și o viziune stilistică integratoare.

născut la 26 mai 1936 în orașul Kameneț-Podolsk, Ucraina, Pavel Rivilis provine dintr-o familie de evrei care la începutul sec.XX a locuit la Chișinău în timpul celui de-al doilea război mondial refugiindu-se în regiunea Kemerovo și revenind în Moldova în anul 1946. Și-a început educația muzicală la școala specială de muzică din Chișinău studiind vioara și pianul, iar în 1959 a absolvit Conservatorul de Stat Gavriil Musicescu din Chișinău la specialitatea compoziție având-i ca profesori pe L. Gurov, V. Zagorschi, N. Leib, S. Lobel, T. Voițehovskaia, L. Berov ș.a. Rivilis a fost unul dintre reprezentanții de seamă ai generației postbelice, contribuind decisiv la profesionalizarea culturii muzicale moldovenești.

Creația sa se remarcă printr-o predilecție pentru formele ample, în special în domeniul muzicii simfonice, unde a demonstrat o stăpânire remarcabilă a tehnicilor de scriitură orchestrală. Lucrări precum Simfonia nr. 1, *Dansurile simfonice*, *Concert pentru orchestră* sau *Bourdones* sunt exemple elocvente ale capacității sale de a construi arhitecturi sonore coerente, cu o claritate conceptuală și o îndrăzneală expresivă care le conferă statut de reper în muzica autohtonă.

P. Rivilis a fost apreciat și respectat nu doar pentru contribuțiile sale muzicale, dar și pentru activitatea sa în calitate de redactor muzical la editura Cartea Moldovenească din Chișinău (1960-1964), de consultant la Uniunea Compozitorilor din Moldova (1965-1974) și membru al colegiului repertorial-redacțional al Ministerului Culturii al Moldovei (1974-1990). În 1989 i-a fost conferit titlul onorific Maestru Emerit al Artelor din RSSM, în 2000 devine cavaler al Ordinului Gloria Muncii, iar în 2011 – Artist al Poporului din Republica Moldova. S-a stins din viață pe 11 martie 2014 și a fost înmormântat la cimitirul Central din Chișinău.

Lucrările sale acoperă o gamă largă de genuri și forme muzicale, de la muzică de cameră și piese pentru pian la opere și simfonii. A compus muzică pentru teatru și cinema, însă cel mai plenar s-a manifestat în domeniul muzicii orchestrale. P. Rivilis este un maestru al formelor mari, stăpânind cu virtuozitate tehnicile de scriere orchestrală. Muzica sa este adesea bazată pe modele folclorice

și reinterpretează în forme concertante originale maniera de interpretare lăutărească care se manifestă prin utilizarea sistemului netemperat, a principiilor variaționale și a improvizației. Creația lui P. Rivilis îmbină elemente stilistice preluate din muzica barocă (utilizarea unor forme și procedee de dezvoltare polifonice), din clasicism (în special forma de sonată) și romantism (predilecția pentru coloristică orchestrală), cu elementele folclorice și limbaj muzical propriu rezultând astfel un stil sintetic original.

Un aspect definitoriu al stilului lui Rivilis este sinteza stilistică originală, în care se regăsesc:
-Elemente baroce: forme polifonice, tehnici de dezvoltare tematică;
-Structuri clasice: în special forma de sonată și echilibrul formal;
-Culoare romantică: explorarea timbrală și expresivitatea orchestrală;
-Folclor lăutăresc: utilizarea sistemului netemperat, principiile variației și improvizației, reinterpretate în forme concertistice moderne.

Această sinteză nu este eclectică, ci organică, rezultând dintr-o gândire componistică matură, capabilă să transforme influențele într-un limbaj personal, recognoscibil. Rivilis nu urmărește citarea folclorului, ci transfigurarea lui, integrându-l în discursuri simfonice de mare densitate și profunzime.
În muzica de cameră, lucrări precum *Sonata pentru violă solo, Oleandra* sau *Suita pentru vioară și pian* reflectă o finețe a scriiturii și o introspecție lirică, în care dialogul instrumental este tratat cu o sensibilitate aparte. În paralel, compozițiile pentru teatru dramatic și muzical demonstrează versatilitatea sa stilistică și capacitatea de a adapta limbajul muzical la cerințele scenice, fără a pierde din coerența artistică.

Muzica sa prezintă o sinteză inovatoare de motive folclorice, polifonie barocă, orchestrație romantică și elemente stilistice personale, pe care le-a îmbinat într-un stil unic și distinctiv (de exemplu, în *Stihira* sau *Concertul pentru orchestră*). Abordarea sa creativă a timbrelor orchestrale – cum ar fi iluzia sunetului de orgă din Ciacona, creată de orchestră, sau iluziile sonore ale instrumentelor populare neobișnuite din partea a patra a *Dansurilor simfonice* – precum și stăpânirea sa magistrală a formelor mari în lucrări orchestrale precum *Unisonuri, Burdonuri* și *Concertul pentru orchestră*, au dus la recunoașterea sa ca o figură semnificativă în muzica moldovenească și nu numai. Printre trăsăturile inconfundabile ale stilului său se numără dezvoltarea simfonică a melodiilor monodice și folclorice (*Unisonuri*), elemente aleatorii (*Stihira*), sinteza elementelor folclorice și arhaice cu cele neo-baroce (*Unisonuri*), utilizarea tonalităților netemperate (în lucrările pentru vioară), juxtapunerea materialului tematic într-o manieră bloc și împărțirea fragmentelor folclorice diatonice, inițial monofonice, între mai multe voci (*Unisonuri*). Meritul lui Rivilis constă în faptul că a stabilit un stil simfonic național independent prin sinteză stilistică și gândire orchestrală inovatoare la un nivel compozițional înalt, stabilind astfel standarde durabile în muzica moldovenească.

Pe lângă activitatea componistică, Rivilis a fost un pedagog influent, formând generații de muzicieni la Institutul de Arte și la AMTAP, printre care se numără Ion Aldea-Teodorovici, Anatol Chiriac, Valentin Doni, Valentin Ciolac și Snejana Pîslari. A fost, de asemenea, un editor muzical și consultant cultural, implicat activ în viața muzicală instituțională a Republicii Moldova.

Opera sa a fost interpretată și publicată internațional, fiind prezentă pe scene din Rusia, Ucraina, Polonia, România, țările baltice, Marea Britanie, Olanda, Israel, Ungaria și Bulgaria. Această recunoaștere confirmă valoarea universală a creației sale, care transcende granițele geografice și ideologice.

Pavel Rivilis rămâne în memoria muzicii moldovenești ca un compozitor al clarității și curajului, al sintezei și profunzimii. Cu o formație solidă și o viziune componistică matură, el a construit punți între baroc și modernism, între folclorul lăutăresc și simfonismul european, între improvizație și rigoare formală. Muzica sa nu doar reflectă o epocă, ci o transcende, oferind modele de articulare sonoră în care tradiția este asimilată și reconfigurată. Într-o epocă marcată de tranziții și redefiniri, Rivilis oferă un model de continuitate creativă, în care modernitatea este explorată cu discernământ, iar fiecare gest sonor poartă o semnificație estetică profundă.

3. Vitalie Verhola (1946-1984) se înscrie în galeria compozitorilor reprezentativi ai spațiului muzical moldovenesc din a doua jumătate a secolului al XX-lea, configurând un profil artistic complex, situat la confluența dintre tradiția academică, filonul folcloric și tendințele moderniste ale epocii. Destinul său creator, deși relativ scurt, se remarcă printr-o densitate și o diversitate remarcabile, reflectând nu doar o vocație componistică autentică, ci și o permanentă căutare a unui limbaj propriu, capabil să concilieze multiple direcții estetice.

Născut în localitatea Hrebinka, în regiunea Poltava, Vitalie Verhola a crescut într-un mediu în care tradițiile muzicale populare se manifestau încă organic, ca parte integrantă a vieții cotidiene. Acest context inițial nu reprezintă doar un cadru biografic, ci un factor determinant în configurarea sensibilității sale artistice. Contactul precoce cu repertoriul folcloric va deveni, în timp, una dintre constantele definitorii ale creației sale, nu în sensul unei simple preluări de material tematic, ci ca sursă de gândire muzicală și de organizare a discursului sonor.

Parcursul său formativ debutează la școala de muzică din Poltava, unde studiază baianul, instrument care îi oferă primele experiențe în domeniul practicii muzicale. Continuarea studiilor la Colegiul „N. Lîsenko” îi deschide însă perspectiva unei formări teoretice solide, moment în care se conturează interesul pentru compoziție. Profesorii remarcă precoce o gândire muzicală aparte, orientându-l către aprofundarea mecanismelor de construcție a discursului sonor. Etapa decisivă a formării sale are loc la Institutul de Arte „G. Musicescu” din Chișinău, unde studiază compoziția sub îndrumarea lui V. Zagorschi. În acest cadru, interesul pentru folclor capătă o dimensiune programatică, fiind integrat într-o viziune estetică coerentă. Îndemnul mentorului de a valorifica tezaurul folcloric nu rămâne un simplu principiu declarativ, ci se transformă într-un reper fundamental al creației sale.

Anii de studenție se dovedesc a fi extrem de fertili din punct de vedere componistic. V. Verhola abordează o gamă largă de genuri și formule instrumentale, demonstrând o curiozitate stilistică și o capacitate de asimilare remarcabile. Primele lucrări bazate pe material folcloric indică direcția pe care o va urma ulterior: citatul sau aluzia folclorică devin puncte de plecare pentru dezvoltări motivice și structurale complexe. În paralel, compozitorul experimentează în domeniul muzicii de cameră, explorând combinații timbrale variate și testând diferite tipuri de scriitură, de la cea omofonă la cea polifonică.

O lucrare emblematică pentru această etapă este *Sonata-rapsodie* pentru vioară și pian, în care se cristalizează una dintre ideile centrale ale creației sale: sinteza dintre formele canonice ale tradiției academice și libertatea discursului rapsodic. Această lucrare evidențiază capacitatea compozitorului de a genera tensiuni expresive din confruntarea dintre ordine și improvizație, dintre structură și spontaneitate. În același timp, ea ilustrează modul în care elementul folcloric poate fi integrat organic într-un limbaj modern, fără a pierde din autenticitate.

Diversitatea creației lui Vitalie Verhola constituie un alt element definitoriu al profilului său artistic. Într-un interval relativ scurt de timp, el reușește să abordeze genuri dintre cele mai variate: muzică de cameră, lucrări orchestrale, cicluri vocale, operă, muzică de film, creații de estradă și simfojazz. Această deschidere nu trebuie interpretată ca o dispersie stilistică, ci ca expresia unei gândiri flexibile, capabile să adapteze limbajul muzical la contexte expresive diferite. În toate aceste domenii se regăsește aceeași preocupare pentru coerența discursului și pentru echilibrul dintre accesibilitate și complexitate.

Un loc aparte în creația sa îl ocupă miniaturile, în special cele destinate pianului sau instrumentelor aerofone. Aceste lucrări, aparent modeste ca dimensiuni, oferă o imagine concentrată a laboratorului său componistic. Ele relevă interesul pentru diferite tipuri de factură – de la scriitura lineară la cea polifonică sau mixtă – precum și pentru explorarea diverselor genuri și caractere: dansuri, marșuri, cântece de leagăn, umoresce. Accesibilitatea lor melodică și claritatea structurii le recomandă atât ca piese de concert, cât și ca repertoriu didactic, evidențiind preocuparea compozitorului pentru dimensiunea pedagogică a muzicii. În același timp, aceste miniaturi nu sunt lipsite de interes din punct de vedere stilistic. Ele reflectă influențe variate, de la muzica lui Prokofiev până la elemente ale muzicii ușoare, integrate într-un discurs personal. Prin utilizarea procedeelor precum ostinato, suprapuneri ritmice sau efecte timbrale, V. Verhola reușește să creeze sonorități sugestive și expresive, demonstrând o bună cunoaștere a posibilităților tehnice ale instrumentelor.

O dimensiune esențială a creației sale este reprezentată de lucrările ciclice, în special cele din domeniul muzicii de cameră. Aici se manifestă pe deplin maturitatea gândirii sale componistice, prin capacitatea de a organiza materialul muzical într-un discurs coerent și dinamic. Trio-urile, cvartetele și suitele sale evidențiază o preocupare constantă pentru dezvoltarea tematică, pentru contrastul dramaturgic și pentru explorarea relațiilor timbrale. Elementul folcloric este prezent nu doar la nivel tematic, ci și în structura profundă a discursului, influențând ritmica, frazarea și organizarea formală.

Un aspect caracteristic acestor lucrări îl constituie sinteza stilistică. V. Verhola îmbină elemente provenite din tradiția folclorică cu influențe ale muzicii de jazz și cu tehnici componistice moderne, precum serialismul sau aleatorica. Această combinație nu este una eclectică, ci rezultatul unei gândiri integratoare, care urmărește realizarea unui limbaj coerent și expresiv. În acest sens, creația sa poate fi interpretată și prin prisma conceptului de intertextualitate, în măsura în care diferite stiluri și tradiții sunt puse în dialog, generând semnificații noi.

În plan expresiv, muzica lui V. Verhola se caracterizează printr-o tendință de interiorizare și psihologizare a discursului. Această orientare, specifică în mare măsură creației muzicale din spațiul sovietic al epocii, se manifestă prin accentul

pus pe trăirile interioare, pe conflictul emoțional și pe nuanțele subtile ale expresiei. Utilizarea polifoniei, a contrastelor timbrale și a tehnicilor moderne contribuie la crearea unui univers sonor complex, în care dimensiunea lirică coexistă cu cea dramatică.

Cu toate aceste calități, destinul creației lui Vitalie Verhola este marcat de o anumită marginalitate în repertoriul concertistic postum. Deși apreciat în mediile specializate ale timpului său, el nu a beneficiat de o circulație largă a lucrărilor sale, multe dintre acestea rămânând nepublicate sau insuficient promovate. Lipsa unei discografii consistente și interpretarea limitată la premiere au contribuit la această situație, amplificată de moartea prematură a compozitorului, care a întrerupt procesul de afirmare și consolidare a reputației sale.

Această discrepanță între valoarea artistică și vizibilitatea redusă a creației sale ridică probleme importante pentru istoriografia muzicală. Ea invită la o reevaluare a mecanismelor de selecție și canonizare, precum și la o reconsiderare a repertoriului național, în vederea recuperării unor opere valoroase, dar insuficient cunoscute.

În concluzie, Vitalie Verhola se conturează ca un compozitor al sintezei și al căutării permanente, un creator care a reușit să îmbine tradiția și inovația într-un limbaj personal și coerent. Creația sa, diversă și expresivă, reflectă nu doar evoluția unui artist, ci și dinamica unui context cultural complex, în care identitatea națională și deschiderea spre universal coexistă într-un echilibru fragil. Recuperarea și valorificarea acestei moșteniri reprezintă nu doar un act de justiție culturală, ci și o oportunitate de îmbogățire a patrimoniului muzical contemporan.

Concluzii

Acest triptic aniversar — V.Zagorschi 100, Pavel Rivilis 90, Vitalie Verhola 80 — nu este doar o coincidență fericită a calendarului, ci o demonstrație de forță a continuității culturale. Analiza destinelor celor trei compozitori relevă o arhitectură a spiritului care depășește simpla cronologie. Anul 2026 ne obligă să privim acest „triptic" nu ca pe o succesiune de portrete izolate, ci ca pe o partitură polifonică în care vocile se susțin și se pun în valoare reciproc.

1. Geografia ca destin: rădăcini transfrontaliere

Un prim paralelism frapant rezidă în geografia originilor. Toți trei s-au născut în spații care astăzi aparțin Ucrainei (Caramahmed, Kameneț-Podolsk, Hrebinka). Această descendență dintr-un „limes" cultural, un spațiu al interferențelor și al mutațiilor geopolitice, le-a inoculat o reziliență specifică. Pentru toți trei, Chișinăul nu a fost doar o destinație profesională, ci un spațiu de adopție pe care l-au edificat spiritual, transformând experiența dezrădăcinării într-o deschidere spre pluralism estetic.

2. Filiațiunea sub egida libertății: „Efectul școlii Zagorschi"

Relația dintre cei trei transcede modelul rigid mentor-discipol. Dacă Zagorschi a fost pivotul central, el nu a acționat ca un „patriarh" care impune o dogmă, ci ca un scut instituțional și moral. Pavel Rivilis a găsit în Zagorschi un coleg de idealuri și un partener în efortul de profesionalizare a breslei, în timp ce Vitalie Verhola a beneficiat de îngăduința pedagogică a Maestrului pentru a-și explora propriile curiozități (jazz, serialism).Integritatea lui Zagorschi a fost „aerul" care a permis plămânilor creativi ai lui Rivilis și Verhola să respire liber într-o epocă a asfixiei ideologice.

3. Paradigma sintezei: trei căi spre modernitate

Deși toți au operat cu conceptul de sinteză, corespondențele stilistice între ei sunt nuanțate și distinctive:

- Vasile Zagorschi a practicat o sinteză filosofică și neoromantică, unde tehnica (serialismul sau sonorismul) era mereu subordonată trăirii lirice.
- Pavel Rivilis a propus o sinteză arhitecturală, unde rigoarea barocă și formele clasice se întâlneau cu asprimea și savoarea folclorului lăutăresc.
- Vitalie Verhola a realizat o sinteză ludică și psihologizată, topind elemente de simfo-jazz și miniatură instrumentală într-un discurs marcat de o sensibilitate modernă, aproape fragilă.

Diferența majoră în acest paralelism de destine rămâne factorul timp. În timp ce V. Zagorschi și P. Rivilis au avut privilegiul longevității, lăsând în urmă școli și structuri instituționale solide, destinul lui V. Verhola rămâne, metaforic, o „notă suspendată". Unirea lor în acest studiu aniversar repară o nedreptate istorică. V. Verhola nu este un „satelit" al marilor maeștri, ci dovada succesului metodei lui V. Zagorschi: capacitatea de a genera discipoli care să nu-i semene, dar care să-i continue demnitatea artistică. Aniversările anului 2026 ne oferă imaginea completă a unui ecosistem creativ. Între rigoarea lui P. Rivilis, lirismul meditativ al lui V. Zagorschi și căutările neliniștite ale lui V. Verhola, se întinde întreg spectrul muzicii moderne din Republica Moldova. Suntem în fața unei moșteniri care nu cere doar omagii, ci, mai ales, audiție și interpretare continuă.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Cercetări de muzicologie. Vol. 2. „Compozitorului și profesorului Vasile Zagorschi. In memoriam". Chișinău, Cartea Moldovei, 2011.

Cozlova, Nadejda. „Tratarea folclorului în Sonata-rapsodie pentru vioară și pian de Vitalie Verhola". În: *Arta şi învăţământul artistic în Moldova la confluuenţa secolelor* (materialele Conferinței științifice, consacrate aniversării a 60 de ani ai Conservatorului de Stat din Moldova, noiembrie 2000), Chișinău 2001.

Melnic, Victoria, Coșciug, Svetlana. „Suita În stil popular pentru cvartetul de coarde de Vitalie Verhola: particularități tematice și compoziționale". În: *Studiul artelor şi culturologie: istorie, terorie, practică* – nr.2 (37), 2020, p. 138-144.

Popa, Tatiana. *Pavel Rivilis. Picături din adevărul vieții*. Chișinău, 2011.

Taran Vladimir, Andrieș Vladimir. „Reinterpretarea formelor tradiționale în Sonata pentru fagot și pian de Vitalie Verhola". În: *Studiul Artelor şi Culturologie: istorie, teorie, practică* – NR. 2 (39), 2021.

Влайку, Olga. „Скрипичные сонаты В. Верхолы". În : *Studia Universitatis*, revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, № 4, ISSN 1857-209, p.301-306

Мироненко, Elena. *Композиторское творчество в Республике Молдова на рубеже XX-XXI веков*. Chișinău: [s. n.], 2014.

Пысларь, Снежана. *Трактовка тембра в симфоническом творчестве Павла Ривилиса*. Chișinău, 2023.

Сандрацкая В.Б „Виталий Верхола". В: *Молодые композиторы Советской Молдавии.* Кишинёв: Литература артистикэ, 1982, с.20–31.

Notă *:Salonul invitaților publică texte în versiunea originală a autorilor*